

בדין קנין דבר שאינו מסוים

א. תוספות | מסכת גיטין דף ט עמוד א

לעולם הוא בן חורין - פי' בקונטרס מדקאמר ר' שמעון לעולם משמע דל"ש היכא דקנה שאר נכסים כגון שפירש השיוור ול"ש היכא דלא קנה כגון שלא הזכיר קרקע ששייר דכתב ליה חוץ מבית כור קרקע דהשתא לא קנה שום קרקע דבכל חד וחד איכא למימר דהיינו הוא ששייר ואפ"ה הוא בן חורין אלמא פלגינן דיבורא דהא כל נכסי קא"ל ולא קנה אלא את עצמו וקשיא אף על גב דלא הזכיר שם קרקע מ"מ קנה כל קרקע דאית ליה אלא שיד העבד על התחתונה ויקח האדון לעצמו בית כור מעידית שבנכסים כדתנן בפרק בית כור (ב"ב דף קז:): חצי שדה אני מוכר לך יניח לו חצי שדהו ומפרש התם דלוקח נוטל כחוש דיד בעל השטר על התחתונה.

ב. בבא בתרא דף קז עמוד ב

מתני'. האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך - משמנין ביניהן ונוטל חצי שדהו. חציה בדרום אני מוכר לך - משמנין ביניהן ונוטל חציה בדרום. והוא מקבל עליו מקום הגדר, חריץ וכן חריץ. וכמה הוא חריץ? ששה טפחים, וכן חריץ? שלשה.

גמ'. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: לוקח נוטל כחוש שבו. א"ל רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן: והא אנן משמנין ביניהן תנן! א"ל: אדאכלת כפנייתא בבבל - תרגימנא מסיפא, דקתני סיפא: חציה בדרום אני מוכר לך - משמנין ביניהן ונוטל חציה בדרום, ואמאי משמנין ביניהן? והא חציה בדרום אמר ליה! אלא לדמי, ה"נ לדמי.

ג. רמב"ם | הלכות אישות פרק ט

[הלכה ג] אמר לשתי אחיות הרי אחת מכם מקודשת לי בזה ונתן להן פרוטה או שקבלתה אחת על יד חבירתה, וכן האומר לאב א אחת מבנותיך מקודשת לי וקיבל האב קידושיה, כולן צריכות גט ממנו, ואסור לו לבוא על אחת מהן מפני שהקידושין תופסין בהן ואף על פי שאי אפשר לבוא על אחת מהן.

ד. רמב"ם | הלכות מכירה פרק יא

[הלכה טז] חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים, אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד, שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה, וכן הורו רבותי.

ה. רי"ף | מסכת גיטין דף ב עמוד א

ת"ר עבד שהביא גטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה עצמו קנה מידי דהוה אגט אשה דתנן האשה עצמה מביאה גיטה וכו' נכסים לא קנה דצריך לקיומיה כשאר שטרות דעלמא איבעיא להו כל נכסי קנויין לך מהו כגון שלא היה כתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך אלא כך כתוב נכסי קנויין לך מהו אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו ולא פלגינן דיבורא ורבא אמר

אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה ופלגינן דיבורא אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא כמאן כרבי שמעון דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב נכסיו לעבדו יצא בן [דף ב עמוד ב] חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבהם דתנא קמא סבר כיון דשייר קרקע כל שהוא סתם לא יכיל עבדא לברוריה לההוא כל שהוא דליקני איהו שאר נכסי הילכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קני בנכסים כלום עצמו נמי לא קנה דלא פלגינן דיבורא ורבי שמעון סבר אף על גב דלא יכיל לברורי לההוא מידי ולא קנה נכסים קנה עצמו ופלגינן דיבורא

ו. חידושי הרמב"ן | מסכת גיטין דף ח עמוד ב

ולענין הדין עצמו שהזכיר הרב ז"ל ק"ל אי אמר ליה חוץ מבית כור קרקע ודאי קנה נכסים דתנן חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ונוטל חצי שדהו אלמא קנה אף על גב דמצי מדחי ליה לכל הצדדין ומאי שנא משייר, ותו דגרסינן בפ"י שני דייני גזרות (ק"ט ב') ההוא דאמר להו דיקלא לברת אזול יתמי פלוג ולא יהבו לה דיקלא סבר רב יוסף למימר היינו מתניתין וכו' א"ל אביי מי דמי התם כל חד וחד מצי מדחי ליה הכא דיקלא גבייהו הוא, ושמעינן מינה דקנתה אותו דקל ונוטלתו מהן ומאביהן ואף על גב דלא אמר לה דקל פלוני, וראיתי לרב ר' יוסף הלוי בן מיגש ז"ל שסובר כן, וכתב כיון דהכי דינא מאן דמקני מידי לחבריה אגב ד' אמות קרקע צריך לסיומי ליה הנהו ד' אמות דכיון דלא סיים לו ד' אמות בפירושו לא קנה, ולהכי אמרינן אקניניהו ניהליה אגב אסיפא דביתיה דהוא מקום מסוים, ואף על גב דאמר' חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ונוטל חצי שדהו משום דסיים לו השדה, ולא מהני ד' אמות סתם אלא להרשאת מלוה או פקדון דהכי שדרו ממתיתבא דאפילו על ד' אמות של ארץ ישראל סמכינן דתקנתא היא כי היכי דלא ליפסוד מארי חובא או מארי פקדונא פקדוניה, אלו דברי הרב הלוי ז"ל, ואינם נכונים בזה כמו שכתבנו, ותו קשיא הא דאמרינן בפ' המוכר את הבית (ס"ג א') תנו חלק לפלוני בנכסי שקנה רביע, אלא דאיכא למימר כיון דבכולהו נכסי קנה רביע בכל אחת ואחת משדותיו קנה חלקו והו"ל כאומר חצי שדה אני מוכר לך שתירצה הרב כרצונו, אבל זו קשה לי מן הראשונות דגרסינן בשלהי פרק בתרא דמנחות (ק"ח ב') א"ר הונא בר חייא בית בבתי אני מוכר לך מראהו עליה ואסיקנא משום דגריעא ויד בעל השטר על התחתונה ואיתה נמי במס' נדרים, וגרסי' נמי התם במנחות בית בבתי אני מוכר לך ונפל מראהו נפול עבד בעבדי אני מוכר לך ומת מראהו מת, אלמא קנה.

ורבנו יצחק אלפאסי ז"ל כתב שייר קרקע כל שהוא סתם לא יכיל עבדא לברורי מאי כל שהו דליקני איהו שאר נכסים, ואיני יודע אם דבריו כדברי תלמידו וממנו קיבל, ואם לאו, שאפשר שרבנו הרב ז"ל מפרש לה בשאמר קרקע כל שהוא סתם ולא פירש כמה מן הקרקע, וכל שהוא משמע מרובה ומועט, ומשמע נמי כל מה שהו

כלומר כל הנכסים, ומשום הכי לא יכיל עבדא לברורי כמה שייר
לנפשיה, וכן משמעות דבריו ז"ל באמת וכו'.

ז. רמב"ם | הלכות זכיה ומתנה פרק ג

[הלכה ה] כשם שמוכר צריך לסיים הממכר כמו שביארנו כך הנותן,
כיצד הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונה לך, או שכתב לו כל נכסי
קנויין לך חוץ ממקצתן, הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואינו ידוע
לא קנה כלום, ואינו יכול לומר לו תן לי פחות שבנכסיו עד שסיים
לו המקום שנתן לו, אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית
הואיל וסיים השדה אף על פי שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מן
הפחות שבאותה שדה. /השגת הראב"ד/ אמר לו חלק כך וכו'. א"א זה הדרך
הולך על דרך פירוש הרב ז"ל שפירש במסכת גיטין וקשיא לן מה שאמרו במנחות
בית בבית אני מוכר לך מראהו עלייה הגרועה ואם נפלה ללוקח וכן שור
בשורי אמאי והא לא סיים והא לא קנה כלום, ואולי נאמר כיון שהדין ידוע שיד
בעל השטר על התחונה כאילו פירש הגרוע או הנפול או המת ודין זה כשאין שם
אלא גרוע אחד או מת אחד שהוא כמסויים אבל אם היו שנים גרועים או שנים
מתים לדעת הרב ז"ל לא קנה כלום עכ"ל.

מגיד משנה

[ה] כשם שהמוכר צריך לסיים הממכר וכו' כיצד הכותב לחבירו
קרקע מנכסי נתונה לך או שכתב כל נכסי קנויין לך פחות ממקצתן
וכו'. בהשגות א"א זה הדרך הולך וכו'. ואינו יודע איך עלה בזה
תירוץ לדברי המחבר שאם נאמר דהאומר בית בבית כיון שידוע
הוא שיד הלוקח על התחונה הרי הוא כמסויים שהוא גרוע וכאילו
סיימו בפירוש א"כ אף אנו נאמר באומר קרקע מנכסי נתונה לך
שיקנה המקבל הגרוע שבכל קרקעות הנותן שהדבר ידוע שיד מקבל
על התחונה וה"ז כאילו סיימו בפירוש אלא ודאי לדברים אלו אין
עיקר לפי סברא זו. ונ"ל שלא חשב הר"א ז"ל אלא לתרץ מ"ש
האלפסי ז"ל בפ"ק דגיטין. ועתה אבאר מאין יצא זה. הביאו בגיטין
פ"ק המשנה השנויה במסכת פאה וכך היא הכותב נכסיו לעבדו יצא
בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין וקא סלקא דעתין
לאוקמה דטעמא דלא יצא לחורין משום דלא פלגינן דבורא הוא.
וז"ל הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ת"ק סבר כיון דשייר קרקע כל שהוא
סתם לא יכול עבדיה לברורי לה הוא כל שהוא דלקני שאר נכסים
הילכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קנה כלום עצמו נמי לא
קנה דלא פלגינן דבורא עכ"ל. ואף על גב דהך אוקימתא לא קיימא
למסקנא דגמ' כמו שביאר בפ' זה דדקדק ממנה הרב ר' יהוסף הלוי
וכתב דכל דלא סיים לא קנה ושמיע ליה מינה כיון דהכא דינא מאן
דמקני מידי לחבירו אגב ד' אמות קרקע צריך לסיימי ליה להנהו
ארבע אמות דאי לא סיים ליה ארבע אמות בפירוש לא קנה ואף על
גב דאמרינן חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ונוטל חצי שדה
התם משום דסיים לו השדה, אלו דבריו בגיטין וזאת היא סברת
המחבר תלמידו וחכמי הדורות נחלקו עליהם ואמרו שטעם זה
לחלק בין מסיים לו השדה ואינו מברר החלק לאינו מסיים כלל אינו
דכי היכי דכשאינו מסיים לו כלל יכול לדחות ולומר לו בכל הקרקע
לא זהו שנתתי לך ה"נ בחלקי השדה יכול לדחות ולומר לו בכל
חלק ממנו לא זהו אלא ודאי שמעת מינה דלא בעינן סיום כלל. ועוד
ראיה לזה מדגרסינן פ' שני דייני גזירות (ק"ט:) ההוא דאמר להו
דיקלא לברת אזול יתמי פלוג ולא יהבו לה דיקלא סבר רב יוסף
למימר היינו מתניתין א"ל אביי ומי דמי התם כל חד וחד מצי מדחי

ליה הכא דיקלא גבייהו הוא, אלמא קני ליה לדיקלא ואף על גב דלא
מסיים ואמרינן נמי בשלהי גט פשוט גבי שטר לך בידי פרוע הגדול
פרוע א"ל רבינא לרבא אלא מעתה שדי מכורה לך גדולה מכורה
לך ואהדר ליה שאני התם דיד בעל השטר על התחונה אלמא שדה
גדולה הוא דאינה מכורה הא שדה קטנה מכורה ותנן נמי בית בביתי
אני מוכר לך מראהו גרוע נפל מראהו נפול עבד מעבדי אני מוכר
לך מראהו קטן [מת] מראהו מת וכבר פסק המחבר עצמו דין זה
פכ"א מהל' מכירה אלו דברי האחרונים והם פירשו ההיא דגיטין
בדרך אחרת וראיתי לרב בעל העיטור שכתב בדין האגב כדברי אבן
מיג"ש ז"ל:

אבל אם אמר לו וכו'. כבר נתבאר זה ואפשר לומר שאלו המפרשים
חולקים בין מתנה למכר והטעם שבמתנה המוציא מחבירו עליו
הראיה וכיון שכן יכול לדחותו בכל הקרקע ולומר לו לא זהו אבל
במכר נהי דיד בעל השטר על התחונה מ"מ אין זה קרוי מוציא
מחבירו כיון שדמים הוא נותן ואף על פי שכתב המחבר כשם
שהמוכר וכו' לא להשוותן לגמרי אמר כן ועם זה לא נשאר עליהם
תשובה רק מאותה דפ' שני דייני גזרות וי"ל בההיא דמתנת שכיב
מרע שאני דאינו בא להוציא אלא מן היורשים אלא שנראה
מדבריהם שאין דעתם לחלק בין מתנה למכר שאל"כ למה הוצרכו
לחלק במסיים והלא ההיא דחצי שדה במכר היא ודבריהם צ"ע:

ח. חידושי הרמב"ן | נדרים דף נו עמוד א

ושמעין מינה דמאן דמקני לחבריה שיעורא בארעיה אע"ג דלא
סיים קנה הוא בית בביתי ועבד בעבדי אע"ג דאית ליה נמי מאה
בתים ומאה עבדים קנה לוקח מכי אקני ליה בכסף ובשטר ובחליפין
וכי נפל ליה חד בית או מית ליה חד עבר מראהו נפול ומת וכי לא
נפל מראהו אף עלייה דגריעא אלמא זבינהו זביני ותנן נמי בבבא
בתרא דנוזקין חצי שדה אני מוכר לך מסמנין ביניהם ונוטל חצי
שדהו ואע"ג דהא סיים ליה את השדה כיון דלא קאמר ליה החצי
כמאן דלא סיים ליה כלום דמי דהא אית ליה לדחוייה מהאי גיסא
להאי גיסא מד' רוחא.תא.

ט. ספר התרומות | שער מג חלק א כלל יג

והרבה נחלקו עליו בזה דההיא דחצי שדה אני מוכר לך קשיא עליה
בודאי והתירוץ שתירץ משום דסיים לו את השדה מ"מ ליתיה, דהא
מצי מדחי ליה מגיסא לגיסא וליכא לברורי ואעפ"כ קנה אלא שנוטל
כחוש.

י. בבא מציעא דף מז עמוד א

הרי שהיו חמריו ופועליו תובעין אותו בשוק, ואמר לשולחני: תן לי
בדינר מעות ואפרנסם, ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות
שיש לי בביתי. אם יש לו מעות - מותר, ואם לאו - אסור.

יא. מגדל עוז | הלכות זכיה ומתנה פרק ג

כתב הראב"ד ז"ל זה הדרך הולך וכו': ואני אומר הרי שרבו מודה
לו, ומה שהקשה הראב"ד ז"ל ממנחות כבר כתבה ר"מ ז"ל פכ"א
דהל' מכירה והיא נאמרה פ' הרי עלי עשרון ושקלינן וטרינן עלה
והכין אסיקנא לה משום דיד בעל השטר על התחונה ואנן לא
דחקינן אלא אמרינן לסיפא דמיא דמה לי בית בביתי מה לי חלק

יד. טור חו"מ | הלכות מתנה סימן רמא

כתב הרמב"ם ז"ל כשם שהמוכר צריך לסיים הממכר כך הנותן כיצד הכותב לחבירו קרקע מנכסי קנויה לך או שכתב לו כל נכסי קנויין לך חוץ ממקצתן הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואינו דבר ידוע לא קנה כלום ואינו יכול לומר תן לי פחות שבנכסין עד שסיים לו המקום שנתן לו אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלוני הואיל שסיים השדה אף על פי שלא סיים החלק נוטל אותו מן הפחות שבאותו שדה עד כאן ואני כתבתי למעלה שגם במכר יכול להקנות דבר שאינו מסויים וגם איני מבין מה שחילק בין קרקע מנכסי ובין חלק משדה כיון שלא סיים החלק מאי שנא חלק שאינו מסויים משדה ידוע או קרקע שאינו מסויים מכל נכסיו ועוד דהא אמרינן במנחות (קח ב) בית בביתי אני מוכר לך נותן לו עלייה אלמא שקנה אף על פי שלא סיים לו אלא נותן לו עלייה משום דגריעא וכן השיג עליו הראב"ד ז"ל.

טו. טור חו"מ | הלכות מקח וממכר סימן רט

א הלכות מוכר דבר שאינו מסויים או דבר שלא בא לעולם:

כתב הרמב"ם המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים אם היה מינו ידוע אף על פי שאין מדתו ומשקלו ידוע קנה ואם אין מינו ידוע לא קנה כיצד ערימה זו של חטין אני מוכר לך בכך וכך מרתף זה של יין אני מוכר לך בכך וכך אף על פי שאין מדת הערימה ידוע ולא מנין הקנקנים ידוע מוכרן קיים אף ע"פ שנמצא חסיר או יתיר על האומדן שהיה בדעתם ויש להן אונאה כפי שער שבשוק(א) אבל האומר לחבירו כל מה שבבית זה או כל מה שבתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך ורצה הלוקח ומשך אין כאן קנין כלום שלא סמכה דעת הלוקח שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב ואין זה אלא כמשחק בקוביא.

טז. מגיד משנה | הלכות מכירה פרק כא הלכה ג

אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה וכו'. כ"כ רבינו האי ז"ל בספר מקח וממכר שלו ודברי טעם הן אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן:

יז. בבא מציעא דף טז עמוד א

מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מכור לך - לא אמר כלום. מה שאירש מן אבא היום מכור לך, מה שתעלה מצודתי היום מכור לך - דבריו קיימין!

יח. רמב"ם | הלכות מכירה פרק כב

[הלכה ה] דבר שאין ברשותו של מקנה אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם, כיצד מה שאירש מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי מן הים נתון לך, שדה זו לכשאקנה קנויה לך, לא קנה כלום וכן כל כיוצא בזה.

בשדה פלונית שכל מין הבתים כשדה פלוני הם ובית אחד מהם כחלק מן השדה משא"כ ברישא קרקע מנכסי שיש בהם כמה מינים שדות וכרמים גנות ופרדסים ברכות מים וגרנות ובורות שיחין ומערות יער וכרמל והרים וגבעות שפלה וערבה נחלים וגאיות אגמים ונהרות סלעים וטרשים שהכל נקרא נכסים וקרקע והוא נקרא סוג לפי המינים הנכללים בו והשדה הוא מין מהמינים והחלק בו נפרד ונחלק בלשון המדברים וזה פשוט לבעלי ההגיון ואם מנעונו רבותינו ז"ל ממני אותנו ואת בנינו כל דקדוק התלמוד וחלוקיהם הם הם ואין ספק בדבריהם וזה ברור:

יב. בית הבחירה (מאירי) | מסכת גיטין דף ח עמוד ב

זה שביארנו בכותב כל נכסיו לעבדו שאף הוא בכלל ויצא לחירות אם שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין ופירשוה גדולי הפוסקים כגון שאמר חוץ מבית סאה קרקע שנמצא שאינו יכול לברר הקרקע ששייר ומתוך כך לא קנה נכסים ומאחר שנכסים לא קנה אף עצמו לא קנה וכו' אלא שגאוני ספרד אומרים שחצי שדה פלוני סיום הוא הואיל ומסיים את השדה וכן בית בבתי אני מוכר לך הואיל ומסיים בית וכן דיקלא לברת האמור באחרון של כתבות ק"ט ב' הואיל ומסיים שם דקל וכן מה שאמר בפרק המוכר את הבית ס"ג א' בתנו חלק לפלני בנכסי שקנה רביע שזהו כאומר רביע בכל שדה ושדה שלו וכן טטול אשתי כאחד מן הבנים האמור בפרק יש נוחלין קכ"ח ב' הוא כאומר חלקה הראוי לה בכל שדה ושדה לפי מנין הבנים שימצאו שם בשעת הזכייה אבל אם אמר לו קרקע מנכסי או כל נכסי חוץ ממקצתן או חוץ מקרקע אחד אינו כלום וכן דעת גדולי המחברים ומכאן למדו גאוני ספרד שהמקנה אגב קרקע צריך לסיים את הקרקע וכמו שאמרו ברב פפא אקנינהו נהליה אגב אסיפא דביתא וקצת מקומות נוהגים כן אלא שנתפשט המנהג שבהקנת קרקע אין חוששין לסיום ואפילו באין לו יש סומכין על ארבע אמות קרקע שבארץ ישראל או של קבורה אלא שהם דברים של תפלות ולא סמכו בהם הגאונים אלא להרשאה שלא יפסיד בעל חוב את חובו ובעל פקדון את פקדונו ומכל מקום כתבו חכמי הדורות שכל שיש לציבור בית הכנסת או בית הקברות משותף יכולין להרשות עליהן מן הדין כדין חצר השותפין שאין בה דין חלוקה:

יג. רמב"ם | הלכות מכירה פרק כא

[הלכה א] המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים, אם היה מינו ידוע אף על פי שאין מדתו ומשקלו ומניינו ידוע הרי זה קנה, ואם אין מינו ידוע לא קנה.

[הלכה ג] אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך אין כאן קניין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל כיוצא בזה.

